

Sınırşan Krizlere Karşı Kentsel Direnci Oluşturmada Kentler Arası Uluslararası İş Birliği Ağları

Abdullah Uzun¹

Özet

Son yıllarda kentlerin yüzleşmek durumunda kaldığı iklim krizi, doğal afetler, mülteci krizi ve pandemiler gibi krizler ve afetler birden çok yönetim alanına ve politika sektörlerine tezahür etmeleri ile sınırşan nitelik göstermektedir. Kentler üzerinde kısa ve uzun vadede çok yıkıcı etkiler gösteren sınırşan krizlerle tek aktör olarak kent yönetimlerinin krizi ele aldığı geleneksel yöntemlerle başa çıkılamaz. Sınırşan krizlere karşı en etkili mücadele yöntemlerinden biri kentsel direnci artırmaktır. Dirençli kentler, krizlerin yol açtığı şok ve tehditlere karşı uyum sağlayabilen ve kendini hızlıca iyileştirebilen kentlerdir. Fakat dirençli bir kent olmak kent yönetimlerinin sadece kendi imkan ve gayretleriyle gerçekleştirebilecekleri bir uğraş değildir. Dirençli bir kent olmanın en etkin mekanizmaları iş birlikleri, ağlar, ortaklıklar ve karşılıklı ilişkilerden faydalanmaktır. Kentsel alanlarda gerçekleştirilen iş birliğinin birçok yöntemi bulunmaktadır. Uluslararası kent ağları bu iş birliği yöntemlerinden en etkin olanlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Bu ađ yapıları, bilgi ve deneyimin paylaşılması, politika transferi, kaynak temini, kamuoyu oluşturma, dayanışma sağlama gibi işlemlere sahiptir. Sayıları ve tematik konuları her geçen gün artan uluslararası kent ağları ile sınırşan krizlerin kentsel alanlardaki yıkıcı etkilerinin azaltılması ve kentsel direncin artırılması daha etkin bir şekilde sağlanabilmektedir.

GİRİŞ

Dünyamız son yıllarda giderek artan şekilde bir dizi kriz ve doğal afetlerle karşı karşıyadır. Bunlar arasında en başta gelenlerden biri iklim krizi ve onun etkisiyle birçok coğrafyada ortaya çıkan aşırı yağışlar, sel, kuraklık, şiddetli

1 Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, abduallahuzun@ktu.edu.tr, ORC-ID: 0000-0002-8657-4587

fırtınalar, kasırgalar ve orman yangınları gibi aşırı hava olaylarıdır. Bu olaylar topluluklara, ekonomilere ve ekosistemlere ciddi zararlar vermektedir. Covid-19, 2019 yılında başlayan ve dünya genelinde milyonlarca insanın ölümüne neden olan bir pandemiye yol açmıştır. Bu pandemi, sağlık sistemlerini sarsarken, ekonomik ve toplumsal etkileri de son derece yıkıcı olmuştur. Suriye’de 2011 yılında başlayan çatışmalar yaklaşık 6 milyon Suriyeliyi ülkeleri dışına sürüklemiştir. Suriye’den Türkiye ve Avrupa’ya doğru gerçekleşen göç, büyük bir mülteci krizine yol açtı. Ani mülteci kriz Avrupa ülkeleri arasında anlaşmazlıklara ve siyasi gerginliklere neden olmuştur. Yaşanan ve yaşanmakta olan bu örneklerdeki gibi kriz ve afetlerin temel özelliği sınıraşan nitelikleridir. Belirsizlikler içermeleri, son derece karmaşık olmaları, çözümlerinin zor olması, birden çok yönetim alanına ve politika sektörlerine tezahür etmeleri ile bu krizler tek bir aktörün ya da tek bir ülke, bölge ve de bir kentin sorunu olmaktan çıkmaktadır. Bu nedenle bu krizlerle mücadelede farklı aktörlerin ve yönetsel birimlerin iş birliği yapması elzemdir.

Sınıraşan krizlerin en çok etkilediği alanların başında kentler gelmektedir. Bu tür krizlerin yol açtığı ani şok ve stres kısa vadede kentlerde yıkıcı etkilere neden olurken uzun vadede kent sakinlerini sosyal ve ekonomik açıdan büyük zorluklarla karşı karşıya bırakmaktadır. Kentler bu zorluklara çeşitli şekillerde cevap vermektedir. Bunların en başında da dirençli bir kent oluşturmak gelmektedir. Dirençli kentler, her türlü krizin yol açtığı olumsuz durumlara karşı hazırlıklı olan, uyum sağlayabilen ve kendini iyileştirebilen kentlerdir. Dirençli bir kent olmanın en önemli aracı da iş birliğinden, ağlardan, ortaklıklardan ve karşılıklı ilişkilerden faydalanma yoluna gitmektir. Kentsel alanlarda gerçekleştirilen iş birliğinin birçok yöntemi bulunmaktadır. Bunlardan biri olan uluslararası kent ağları özellikle sınıraşan krizlerle mücadelede kentsel dirençliği artırmada sahip olduğu işlev ve oynadığı roller ile çok etkili mekanizmalar olmaktadır.

Bu bölümde, kentlerin bir iş birliği türü olarak nitelendirilen uluslararası (ya da ulus ötesi) kent ağlarının sınıraşan krizlerle mücadeledeki yerinden bahsedilecektir. Bu amaçla çalışmada ilk olarak sınıraşan kriz kavramına ve bu krizlerle mücadelede iş birliği ve ağ mekanizmalarının önemine değinilecektir. Ardından kentsel dirençlilik kavramına ve kentsel dirençliği oluşturmada kentsel alandaki iş birliği süreçlerine vurgu yapılacaktır. Son kısımda ise sınıraşan krizlerle mücadele bir iş birliği aracı olarak uluslararası kent ağları hakkında bilgi verilecektir.

1. SINIRAŞAN KRİZLER VE SINIRAŞAN KRİZLERLE MÜCADELEDE İŞ BİRLİKÇİ VE AĞ YÖNELİMLİ STRATEJİLER

Krizler, “bir sosyal sistemin temel değerlerine ya da yaşamı sürdürme işlevlerine karşı algılanan ve belirsiz koşullarda acil düzeltici eylem gerektiren bir tehdit durumu” olarak tanımlanabilir (Rosenthal ve diğerleri, 1989: s.10). Krizler, genellikle beklenmedik olaylar ya da durumlar sonucu meydana gelirler. Doğal afetler, finansal çalkantılar, teknolojik arızalar, pandemiler, siyasi istikrarsızlık gibi farklı nedenlere dayalı olarak ortaya çıkabilirler. Bu nedenlerle meydana gelen krizler, etkiledikleri alanın özelliklerine göre farklı boyutlar kazanabilir. Örneğin, finansal bir kriz ekonomik dengelerin sarsılmasına neden olurken, bir sağlık krizi halk sağlığını tehdit edebilir.

Krizler, belirsizlik, karmaşıklık, ciddi tehdit, kısıtlı zaman ve acil karar verme ile karakterize edilir. Kriz anlarında genellikle belirsizlik hakimdir. Durumun ne kadar süreceği, nasıl gelişeceği ve sonuçlarının ne olacağı gibi faktörler belirsizlik yaratabilir. Krizler, harekete geçmek için zamanın kısıtlı olduğu hızlı karar vermeyi gerektiren olaylardır. Durumun ciddiyetine bağlı olarak, organizasyonlar ve bireyler acil önlemler almak, stratejileri hızla revize etmek ve tepki göstermek zorunda kalabilir. Acil bir eylem ihtiyacı algılanmasına rağmen, neyin yapılabileceği ya da yapılması gerektiği net değildir. Kararların alınması gereken koşullar karmaşık, dağınık ve dinamiktir (Christensen ve diğerleri, 2015: s. 355). Krizler, tehdidi önlemek ya da en aza indirmek için yönetilmesi gereken ciddi tehditleri de içerir. Tehdit gerçekleştiğinde ve önemli hasara yol açtığında bir felaket meydana gelir (Boin ve Bynander, 2015: s. 124).

Günümüzdeki krizlerin ve afetlerin birçoğunun ulusal sınırları ve politika alanlarını aştığı ve giderek daha aşırı ve sınır ötesi hale geldiği açıktır. Bu kapsamda sınıraşan krizler, “birden fazla yönetsel alanı ve politika sektörlerini etkileyen, hızlı ilerleyen ve gittikçe kötüleşen, son derece belirsiz ve karmaşık yapıda olan, hazır çözümlerin işlemediği” krizler olarak tanımlanabilir (Ansell ve diğerleri, 2010: s. 195; Boin, 2019: s. 94). Covid-19 pandemisi gibi salgın hastalıklar, ani mülteci göçleri, finansal krizler, siber terörizm, kasırgalar ve orman yangınları gibi büyük ölçekli doğal afetlerin örnek olarak verilebileceği sınıraşan krizlerin ayırt edici özellikleri şu şekildedir (Ansell ve diğerleri, 2010: s. 196-197; Boin, 2019: s. 94):

- *Birden fazla alana tezahür etme.* Sınıraşan kriz birden fazla yönetsel alana ve politika sektörlerine uzanır. Birçok kriz, bir kent (fabrika patlaması) ya da bir ülke (siyasi kriz) gibi coğrafi olarak sınırlandırılmış bir siyasi yetki alanına girer. Sınıraşan krizler ise bölgesel sınırları

aşar ve birden fazla kenti, bölgeyi, ülkeyi ve hatta kıtayı tehdit eder. Kriz, siyasi sınırları dikey ve yatay olarak aşabilir. Örneğin, daha alt düzeydeki yönetimler (şehirler, ilçeler, iller, eyaletler) bir kriz karşısında zor durumda kaldıklarında, daha üst düzeydeki yönetimlerden (ulusal, bölgesel, uluslararası) yardım talep edebilirler. Bu, sınır ötesi faaliyetin dikey boyutudur. Bir kriz aynı hükümet düzeyinde faaliyet gösteren iki siyasi yetki alanı (iki kent gibi) arasındaki sınırlar boyunca yatay olarak da yayılabilir. Bir kriz genellikle bir politika alanına girmektedir (bir hapishane isyanını düşünün). Ancak sınıraşan krizler işlevsel sınırları aşarak yaşamı sürdüren birden fazla sistemi, işlevi ya da altyapıyı tehdit eder. Örneğin bir kente ani mülteci akını sadece kentsel alt yapıyı değil eğitim, sağlık, konut gibi farklı politika alanlarını da etkiler.

- *Kuluçka ve hızlı tırmanma.* Sınıraşan kriz, yavaş ve genellikle fark edilmeyen gelişme dönemleri ve hızlı tırmanma evreleri ile karakterize edilir. Bazı kriz olaylarının zaman sınırları net bir şekilde çizilmiştir. Bir başlangıç ve bitiş zamanı vardır. Ancak pek çok kriz zaman sınırlarını aşar. Kökleri derine uzanır (11 Eylül krizinde olduğu gibi) ve etkileri yıllar sonra bile hissedilir (finansal kriz, küresel iklim değişikliği). Örneğin iklim değişikliği çok uzun zamandır Dünyamızı tehdit oluşturmakla birlikte etkileri yakın döneme kadar çok fazla hissedilmemekteydi. Fakat son yıllarda iklim değişikliğinin yol açtığı kuraklık, kasırga, sel vs. gibi doğal afetlerin sayısındaki ve etkilediği bölge düzeyindeki artış iklim krizini daha da derinleştirmektedir.
- *Haritalanmasının zor olması.* Sınıraşan bir krizin temel nedenlerinin anlaşılması zordur. Nedenler ve olası sonuçlar belirsiz görünür ve tırmanma öngörülemez. Her şey bittiğinde ve krizle ilgili rapor yazıldığında, ne olduğu (ve nasıl önlenebileceği) netleşebilir. Ancak kriz sırasında en temel gelişmeleri tespit etmek son derece zordur.
- *Çoklu aktörler, çatışan sorumluluklar.* Sınıraşan kriz, sorumlulukların net bir şekilde bölündüğü, tanımlanmış bir alana düşmemekte ve çeşitli sorumlulukları olan çok sayıda aktörü ilgilendirmektedir. Hangi aktörün neden sorumlu olduğu ya da kimin belirli görevleri yerine getirecek kapasiteye sahip olduğu net değildir. Sınıraşan kriz, normalde etkili bir müdahaleyi kolaylaştıran örgütsel sınırları bulanıklaştırmaktadır.
- *Hazır çözümlerin olmaması.* Çoğu politika meselesi için olası çözümler mevcuttur. Bunlar tartışılabilir fakat tartışmanın ne hakkında olduğu ya da olması gerektiği genellikle açıktır. Sınıraşan krizler ise kolay ya da geleneksel çözümlere meydan okur. Örneğin bir siber

kesintinin arkasında kimin ya da neyin olduğu nadiren bellidir. Kritik bir sistemi bir siber saldırıya karşı korumak için kimin ne yapabileceği genellikle daha da az bellidir.

Sınıraşan krizleri yönetmek diğer kriz türlerine göre daha zordur ve sınıraşan kriz yönetimi kapasitesi gerektirir. Bir kriz ya da afet sınır aşan boyutlar kazandığında özellikle üç zorluğun yönetilmesi güçleşir (Boin ve diğerleri, 2014: s. 421). İlk olarak, sınıraşan bir kriz ulusal makamların krizi anlamlandırmasını zorlaştırır. Krizle ilgili bilgiler ulusal ve politika sınırları arasında dağılmış olduğundan, ilgili tüm bilgileri belli bir zaman içinde bir araya getirmek çok çaba gerektirir. Dahası, karmaşık bir krizde bu bilgileri değerlendirmek için gerekli uzmanlığı bir araya getirmek de zorlaşır (Rosenthal ve Hart 1991). İkinci bir zorluk, daha önce hiç birlikte çalışmamış çeşitli aktörler arasında etkili bir müdahaleyi koordine etmektir (Ansell ve diğerleri, 2010: s. 198). Üçüncüsü ise, kararların krizi yaşayan vatandaşlardan birçok seviyede uzakta alınacağı düşünüldüğünde, sınıraşan bir krize müdahale için meşruiyet oluşturma zorlaşmasıdır.

Krizler sırasında çeşitli aktörler ve kuruluşlar arasındaki koordinasyon, kriz yönetimi performansı için çok önemlidir (Christensen ve Ma, 2020). Etkili bir müdahale sağlamak için tüm kuruluşların ve bu kuruluşlardaki tüm kişilerin çabaları koordine edilmelidir (Ansell ve diğerleri, 2010: s. 198-199). Koordinasyon asgari ya da azami düzeyde olabilir. Asgari düzeyde kriz koordinasyonu, kriz yönetiminde yer alan farklı aktörlerin sahip olduğu bilgilerin zamanında paylaşılmasını içerirken, azami düzeyde bu aktörlerin operasyonlarının tamamen entegre edilmesini içerir.

Sınıraşan krizler sahip oldukları özellikler itibariyle tek başına çözülemediğinden maksimum düzeyde koordinasyon ve entegrasyon çok önemlidir (Christensen ve diğerleri, 2016: s. 317). Kriz yönetimi çalışmaları temel olarak krize müdahalede en etkili koordinasyon mekanizmalarına odaklanmaktadır. Literatürde iki karşıt düşünce ekolü hakimdir. Bunlardan ilki, koordinasyonu yönlendirme çabalarının bir sonucu olarak gören yukarıdan aşağıya yaklaşımdır (Boin ve Bynander, 2015: s. 132-133). Bu yaklaşım, kriz öncesinde kurumlar ve yetki alanları arasında otorite yapıları oluşturmak için bir sistem kurulmasını savunur (Ansell ve diğerleri, 2010: s. 203). Aynı zamanda güçlü liderlik, açık komuta ve kontrol yapıları, merkezi planlama ve net bir şekilde belirlenmiş sorumluluklar içerir. Bu hiyerarşik versiyonda güçlü ve üst düzey liderler baskındır ve komutan olarak rolleri yapılması gerekenler konusunda gerekli kararlı eylemleri gerçekleştirmektedir (Grint, 2010: s. 172).

İkincisi yaklaşım ise “aşağıdan yukarıya” gerçekleşen ‘ağ’ yaklaşımıdır ve koordinasyonu krize müdahalede kendiliğinden gelişen bir iş birliği olarak görür. Ağ yaklaşımı, hiyerarşik yaklaşımın yalnızca rutin ve acil müdahale durumlarında makul ölçüde iyi çalıştığını savunur. Kriz durumları, bir merkezden yukarıdan aşağıya doğru yönetilemeyecek ve hatta koordine edilemeyecek kadar karmaşıktır ve birden fazla kuruluşun birlikte çalışmasını gerektirir (Ansell ve diğerleri, 2010; Kapucu, 2006; Koppenjan ve Klijn, 2004; McEntire, 2002; Moynihan, 2009). Bu yaklaşımın bir sonucu olarak, çok-örgütlü, birden çok yetki alanını içeren, çok-merkezli ve hatta uluslararası mekanizmalar özellikle sınıraşan krizlere karşı mücadelede norm haline gelmiştir (Boin ve ‘t Hart, 2003).

İş birlikçi süreçler ve ağ mekanizmaları sınıraşan krizlerin belirsizlik ve karmaşıklığının azaltılması, krizin çözümüne ilişkin gerekli bilginin, deneyimin elde edilmesi ve paylaşılması, taraflar arasındaki çatışmaların azaltılarak fikir birliğine ulaşılması, daha etkin, kapsamlı ve kabul gören çözümler sağlanması konusunda etkin bir yaklaşım olarak ortaya çıkmaktadır. Fakat iş birliğinin ve ağ mekanizmalarının sınıraşan krizlerde kullanılması zorlaştıran bir faktör krizin aciliyetidir (Uzun, 2020). Ağ mekanizmaları kurumların hızlı karar alması ve bunları ivedi bir şekilde uygulaması gereken durumlar için yani acil müdahale durumlarında çoğu zaman etkin bir yöntem olmamaktadır. Ayrıca iş birliği ataleti (Huxham, 2003) de söz konusudur. Yani iş birlikçi süreçlerde çıktı elde etme süreci aşırı yavaştır ve iş birlikçi düzenlemelerden elde edilen çıktılar da genellikle ihmal edilebilir. Dolayısıyla iş birliğine yönelik stratejilerin iklim değişikliği, mülteci sorunu, pandemiler gibi etkileri zamana yayılan krizlerle mücadelede ve de krizlere karşı dirençli yönetsel alanlar inşa etme de daha etkili olduğu söylenebilir.

2. SINIRAŞAN KRİZLERE KARŞI DİRENÇLİ KENTLER OLUŞTURMADA İŞ BİRLİĞİNİN ROLÜ

Sınıraşan krizlerin en çok etkilediği alanların başında kentler gelmektedir. İklim değişikliği, doğal afetler, ekonomik dalgalanmalar, göç ve ani mülteci akını, pandemiler gibi faktörler, kentlerin sürdürülebilirliği ve yaşam kalitesi üzerinde ciddi etkilere neden olmaktadır. Kentlerin sadece fiziksel altyapısı değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve kültürel yapısı da derinden etkilenmektedir. Örneğin ekonomik krizler işsizliğin artmasına, işletmelerin kapanmasına ve yoksulluğun artmasına neden olarak kent sakinlerinin yaşam kalitesini olumsuz etkileyebilir. Yine ani mülteci akını güvenlik endişelerini yükselterek kentsel alanlarda gerginlik ve belirsizlik ortamı oluşturabilir.

Kent yönetimleri, krizlerle başa çıkabilmek ve etkilerini hafifletmek için çeşitli stratejiler geliştirirler. Bu tür zorluklarla başa çıkmak için kentlerin geliştirmesi gereken önemli yetenek kentsel direnç olarak adlandırılır. Kentsel direnç, krizlerin yol açtığı ani şok ve stres zamanlarında kentlerin kritik hizmetleri karşılayarak kendini hızlı bir şekilde yeniden iyileştirebilmesidir (OECD Green Growth Studies, 2018: s. 27). Yine kentsel direnç, kentteki bireylerin, toplulukların, kurumların, işletmelerin ve sistemlerin, hayatta kalma, uyum sağlama ve büyüme kapasitesi olarak da ifade edilebilir (Birleşmiş Milletler-Habitat, t.y.). Kentsel direnç, bir kentin fiziksel, sosyal, ekonomik ve çevresel sistemlerinin, beklenmedik olaylara ve krizlere karşı ne kadar dayanıklı olduğunun bir göstergesidir. Kentsel direnç arttıkça bir kentin riskleri önleme, hızlı tepki verme ve etkilenen alanları yeniden yapılandırma yeteneğini de artırır. Kentsel direnç, sadece kriz anlarında değil, aynı zamanda uzun vadeli sürdürülebilirliği sağlama amacını da taşır. Bir başka deyişle dirençli kentler, krizlerle daha iyi başa çıkabilir, hızlı toparlanabilir ve sürdürülebilirliği sağlayabilirler. Dirençli kent yaklaşımı genellikle şu unsurları içermektedir:

- *Fiziksel Altyapı ve Çevresel Planlama.* Dirençli kentler, doğal afetlere, iklim değişikliğine ve diğer risklere karşı dayanıklı altyapı sistemleri geliştirirler. Binaların depreme dayanıklı olması, su ve enerji kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi gibi faktörler bu alanda rol oynar. Ayrıca, çevresel planlama, riskli bölgelerin tespiti ve gelişimin bu alanlarda sınırlandırılmasıyla dirençli kent hedeflerine ulaşmada kritik bir rol oynar.
- *Toplumsal Katılım ve İş birliği.* Dirençli kentler, kriz yönetimi ve planlaması süreçlerine halkın katılımını sağlarlar. Halkın ihtiyaçlarını ve görüşlerini dikkate almak, daha etkili kriz stratejilerinin oluşturulmasına yardımcı olur. Ayrıca, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör arasında iş birliği ve koordinasyonun sağlanması da dirençli kent yaklaşımının temel bir parçasıdır.
- *Eğitim ve Farkındalık.* Dirençli kentler, halkı kriz anlarında nasıl davranması gerektiği konusunda eğitmeye ve bilinçlendirmeye odaklanırlar. Afet ve acil durum tatbikatları, halkın krizlere hazırlıklı olmasını sağlayarak panik durumlarının önüne geçmeye yardımcı olabilir.
- *Ekonomik Çeşitlilik ve Sosyal Kapsayıcılık.* Dirençli kent yaklaşımı, ekonomik çeşitliliği teşvik eder ve farklı gelir grupları arasında adaleti sağlamayı amaçlar. Çeşitli ekonomik faaliyetler, kriz anlarında tek bir sektörün çökmesinin etkilerini azaltabilir.

- *Çevresel Sürdürülebilirlik*. Dirençli kentler, çevresel sürdürülebilirlik ilkesini benimser. Yeşil alanların korunması, enerji verimliliği ve sürdürülebilir ulaşım gibi konulara odaklanarak çevresel riskleri azaltmaya çalışırlar.

Dirençli bir kent, yönetim tarafından, felaket getiren olaylardan sonra sosyal, kurumsal, ekonomik aktivitelerin sürdürüldüğü ve temel hizmetlerin hızlıca iyileştirildiği yerlerdir (Ersavaş Kavanoz, 2020b: s. 15). Kentsel dirence sahip bilgili ve bilinçli şehirler, beklenmedik durumlar açısından öngörülü, esnek, hızlı, yerinde, alternatifli, kapsayıcı ve bütüncül çözümler ortaya koyma ve buna uyum sağlama kapasitesine sahip olmaktadır (Öztürk ve Demirel, 2021: s. 25). Dirençli kentlerde yaşayan insanların, kent yönetimlerinin sınıraşan krizlerin yol açtığı şoklara hazırlıklı olmasının yanı sıra söz konusu krizlerden sonra ortaya çıkan yeni durumlara da uyum sağlayabilecek özellikte olması gerekmektedir.

Sınıraşan krizler içerdikleri belirsizlik ve karmaşıklıklar ile etkiledikleri alanlar ve sektörler itibarıyla normal krizlere göre kentsel direnci oluşturma kent yönetimlerinin önünde daha büyük zorluklar ya da kısıtlar oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu krizlerin kent üzerinde yol açtığı şoklarla başa çıkılmasında ve kentlerin uyum kapasitesinin artırılmasında yerel yöneticilerin ve yerel yönetim birimlerinin tek başına mücadelesi yetersiz kalmaktadır. Bu kapsamda kentlerin dirençliliğini artıracak zorluk ve kısıtların aşılması kentsel direncin gerçekleştirilmesine yönelik politikalarda iş birliği, yönetim, ağ mekanizmaları en etkili stratejiler olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim kentlerin direncini artırmaya yönelik çalışmalar önceleri iklim değişikliğine karşı beklenen etkilerde daha dirençli bir altyapı sistemi kurmak üzerine odaklanmışken son dönem çalışmalar ani şoklar ve stres ile ilgili yönetim ağlarının, aktörlerin ve kurumların kapasitesi üzerine odaklanmıştır (Ersavaş Kavanoz, 2020b: s. 17). Kentsel direnci artırmaya yönelik bu yeni yaklaşım, karar alma sürecine yönelik ortak yaklaşımları ve stratejik dayanıklılık çabaları kapsamında çok sayıda birey ve kuruluşun 'sorumlu' hale getirilmesini vurgulamaktadır. Sınıraşan krizlerle mücadelede geleneksel yaklaşımlar dar bir yelpazede kent yönetimleri ve de hükümet birimlerine dayanırken, günümüzün anlayışı aktif vatandaşlar ve yerel olarak koordine edilen sistemlerden merkezi ve ulus-altı kuruluşlara kadar bir dizi mekânsal ölçekte çok çeşitli bireyleri, profesyonelleri ve toplum gruplarını karar alma sürecine dahil etmeyi amaçlamaktadır (Coaffee, 2013: 243).

Kentsel alanlarda kentsel direnci artırmaya yönelik iş birlikleri çeşitli şekillerde olabilir. Bunlar arasında sektörler arası, bölgesel ve uluslararası iş birlikleri ön plana çıkmaktadır (Erdem, 2021: s. 58-64). Sektörler arası

iş birliği kentsel bir alandaki kâr amacı gütmeyen kurumlar, özel sektör, kamu kurumları gibi çeşitli alanlarda faaliyet gösteren aktörlerin iş birliğidir. Yerel yönetimler, sektörel iş birlikleri alanında çoğu zaman düzenleyici ve koordine edici birimler olarak rol oynamaktadır. Bölgesel iş birlikleri, il, kent ve kasaba gibi coğrafi idari birimlerin homojen unsurlar etrafında, daha geniş bir alan oluşturmaları ya da ortak kurumsal bir çatı altında alt sistemlerin üst sistemlere hizmet ettiği bir yapı olarak bir araya gelmeleri ile oluşabilmektedir (Erdem, 2021: s. 60). Uluslararası iş birlikleri ise kentlerin karşılaştığı sorunların sınır-ötesi alanlarda çeşitli aktörler tarafından birlikte ele alınması ifade eder. Uluslararası iş birlikleri kardeş kentler gibi ikili iş birlikleri şeklinde olabildiği gibi kentler arası iş birliği ağları gibi çok taraflı ilişkiler şeklinde de olabilmektedir. Uluslararası iş birliği yerel düzeyde kurulan iş birliği türleri arasında katılan aktörler bakımında en geniş ve en etkili iş birliği türü olarak ortaya çıkmaktadır. Farklı kentlerin bilgilerini, deneyimlerini ve kaynaklarını paylaşarak birbirlerine destek olmaları, dayanışmaları, ortak projeler yürütmeleri krizler ve riskler karşısında daha güçlü ve hazırlıklı olmalarını sağlar.

3. BİR İŞ BİRLİĞİ MEKANİZMASI OLARAK ULUSLARARASI KENT AĞLARI

Sınıraşan krizler sahip oldukları özellikler itibarıyla kent yönetimlerinin kendi imkan ve gayretleriyle üstesinden gelemeyecekleri krizlerdir. Kent yönetimleri de dahil olmak üzere birden çok yönetim biriminin kendi aralarında kurduğu ağ mekanizmalar gibi iş birliği türleri ile bu krizlere karşı daha etkili yanıtlar mümkün olabilmektedir. Kentler arası ağlar kendi aralarındaki bilgi paylaşımı, ortak bir metnin bağlayıcılığı ve kendi sınırlarını aşmak bağlamında ulusal ve uluslararası iş birliği olarak kabul edilmektedir (Ersavaş Kavanoz, 2020a: s. 350). Bu tür iş birliği ağları, kentlerin krizlere, risklere ve diğer zorluklara karşı daha iyi hazırlıklı olmalarını sağlamak ve sürdürülebilirliği artırmak amacıyla önemli bir rol oynamaktadır.

Kentler arası iş birliği ağları hem bilginin toplandığı bir depo hem de yerel birimlere yayıldığı bir yapı görevi görmektedirler (Ersavaş Kavanoz ve Erdem, 2023: s. 278). Bu ağlar ile farklı kentlerin deneyim ve uzmanlıklarının paylaşılması, en iyi uygulamaların belirlenmesi ve sınıraşan krizlere karşı ortak çözümlerin geliştirilebilmesi mümkün olmaktadır. Yani kentler, karşılıklı öğrenme, bilgi alış-verişi, teknoloji ve politika transferi gibi yöntemlerle birbirlerinden öğrenerek daha etkili çevresel politikaları hayata geçirebilmektedirler. Kentler arası ağ yapılarının sınıraşan krizlerle mücadeledeki rol ve faydaları olarak şunlar gösterilebilir:

- *Deneyim Paylaşımı.* Farklı kentlerin yaşadığı krizlerden çıkardığı dersleri ve deneyimleri paylaşması, diğer kentlerin aynı hataları yapmamasını sağlamaktadır. Bu, kriz yönetimi stratejilerinin daha etkili bir şekilde oluşturulmasına yardımcı olur.
- *İyi Uygulama Transferi.* Bir kentte başarılı bir kriz yönetimi ya da dirençlilik projesi gerçekleştirilmişse, bu model ya da yaklaşım diğer kentlere de aktarılabilir. Bu da, başarılı uygulamaların hızla yayılmasını sağlar.
- *Teknoloji ve Uzmanlık Paylaşımı.* Bir kent, belirli teknolojik ya da uzmanlık alanlarında diğerlerine göre daha ileri olabilir. Kentler arası ağ yapıları, bu teknoloji ya da uzmanlığı diğer kentlerle paylaşarak genel direnç seviyelerini artırabilir.
- *Ortak Proje ve İşbirlikleri.* Kentler arası ağlar, ortak projeler ve iş birlikleri oluşturarak daha büyük bir etki yaratabilir. Bu projeler, bölgesel ya da ulusal düzeyde kriz yönetimi, sürdürülebilirlik ve altyapı iyileştirmeleri gibi konularda etkili olabilir.
- *Kamuoyu oluşturma.* Birden fazla kentin bir araya gelmesi, ulusal ve uluslararası düzeyde daha güçlü bir kamuoyu oluşturulmasını sağlar. Bu sayede hükümetlerden, uluslararası kuruluşlardan ya da diğer paydaşlardan daha fazla kaynak ve destek elde edilmesi kolaylaşabilir.
- *Karşılıklı Dayanışma.* Kentler arası ağ yapıları, kriz anlarında dayanışma ve karşılıklı destek sağlar. Bir kentin yaşadığı kriz durumunda diğer kentler hızla yardım sunabilir ve bu da kriz etkilerinin hafiflemesine yardımcı olur.
- *Sürekli Öğrenme ve Gelişim.* Kentler arası ağ yapıları, sürekli öğrenme ve gelişim kültürünün teşvik edilmesine katkı sağlar. Kentler, diğerlerinin deneyimlerinden faydalanarak sürekli olarak daha iyi hale gelmeye çalışır.

Uluslararası iş birliği ağları sahip oldukları işlevler bağlamında çeşitli sorunlara karşı kent yönetimlerinin çözüm üretebilme kapasitelerini ve etki alanlarını artırmaktadır. Özellikle kent dirençliliğini artırmada kritik bir role sahiptirler. Sınraşan krizlerle mücadele konusunda kentlerin üye olduğu uluslararası ağların sayıları ve tematik kapsamaları gittikçe artmaktadır. İklim krizi, doğal afetler, çevre sorunları, salgın hastalıklar, göç ve mülteci akını gibi sınraşan krizler başlıca tematik konular olarak ön plana çıkmaktadır. Sayıları 70'i bulan ağlar arasında en dikkat çekenleri Sürdürülebilir Kentler Birliği, C40-Kentleri, Metropol Kentler Birliği, Avrupa Kentler Birliği, Sağlıklı Kentler için Partnerlik Ağı, Dirençli Kentler Ağı, Karbon Nötr Kentler İttifakı olarak ifade edilebilir.

3.1. Sürdürülebilir Kentler Birliği

1990 yılında kurulan Sürdürülebilir Kentler Birliği (ICLEI), sürdürülebilir kentler, kasabalar, bölgeler ve herkes için kentsel bir dünya inşa etmeyi amaçlayan küresel bir ağdır (ICLEI, t.y.). Kent yönetimleri, bölgesel hükümetler ve metropol bölgeleri olmak üzere 1750'den fazla üyeye sahiptir.

ICLEI, iklim değişikliği, çevresel felaketler, covid-19 pandemisi gibi sınıraşan krizlerin de yer aldığı birçok zorluğa karşı yanıt vermek ve kentleri daha dirençli ve sürdürülebilir hale getirmek için yerel ve bölgesel yönetimleri bir araya getirmektedir. Ağ, üyelerine bu zorluklara karşı politika geliştirme, kaynak sağlama, teknik rehberlik, eğitim ve deneyim paylaşımı gibi araçlar sunmaktadır.

ICLEI, uluslararası platformlar aracılığıyla yerel yönetimlerin sesini küresel düzeyde duyurmayı hedeflemektedir. Ağ, yerel yönetimlerin uluslararası iklim konferanslarına, sürdürülebilir kalkınma zirvelerine ve diğer önemli etkinliklere katılımlarını teşvik ederek, yerel düzeydeki deneyimleri ve başarıları küresel çapta paylaşmayı amaçlamaktadır.

3.2. C40-Kentleri

C40-Kentleri (C40 Cities Climate Leadership Group-C40), 2005 yılında Londra Belediye Başkanı Ken Livingstone tarafından kurulan iklim kriziyle yüzleşmek için eylem birliği içinde olan dünyanın önde gelen kentlerinin belediye başkanından oluşan küresel bir ağdır. C40 ağı, nüfusun önemli bir kısmını oluşturan dünyanın farklı coğrafi bölgelerindeki 96 büyük kenti kapsamaktadır. Bu nedenle, C40'ın çalışmaları küresel ölçekte iklim değişikliğiyle mücadelede etkili bir rol oynamaktadır.

C40'a üye olan kentler, iklim değişikliği, çevre koruma ve sürdürülebilir kalkınma gibi konularda ortak hedefler belirler ve en iyi uygulamaları paylaşarak birbirlerine destek olurlar. C40-Kentlerinin belediye başkanlarının ana hedefi, 2030 yılına kadar adil emisyon paylarını yarıya indirmek, dünyanın küresel ısınmayı 1,5°C ile sınırlamasına yardımcı olmak ve sağlıklı, eşitlikçi ve dirençli toplumlar inşa etmek için kapsayıcı, bilime dayalı ve iş birlikçi bir yaklaşım kullanmaktır (C40-Kentleri, t.y.). C40 ağı, belediye başkanlarını şunlar için desteklemektedir:

- *Karbon salınımını azaltmak.* C40, fosil yakıtlardan kaynaklanan sera gazı emisyonlarını azaltmaya yönelik stratejiler ve politikalar geliştirir ve bu alanda öncü olan kentleri teşvik eder.
- *Temiz enerjiyi teşvik etmek.* Kentler, enerji üretiminde ve tüketiminde temiz enerji kaynaklarına yönelerek karbon ayak izlerini azaltmaya çalışır.

- *Ulaşımı iyileştirmek.* C40, kent içi ulaşımda sürdürülebilir ve çevre dostu çözümleri teşvik eder ve toplu taşıma sistemlerini geliştirmeye odaklanır.
- *Yeşil altyapıyı geliştirmek.* Kentler, yeşil alanları artırmak, su kaynaklarını etkin kullanmak ve çevresel sorunlara uygun altyapılar inşa etmek için çalışır.
- *İklim değişikliğiyle uyum sağlamak.* C40, kentlerin iklim değişikliğine uyum sağlama konusunda stratejiler geliştirmesine ve riskleri azaltmasına yardımcı olur.

3.3. Metropol Kentler Birliği

1985 yılında kurulan Metropol Kentler Birliği (Metropolis), günümüzde Afrika, Asya, Avrupa, Kuzey Amerika, Latin Amerika ve Karayipler’de toplamda 153 büyükşehirden oluşmaktadır. Metropolis, büyükşehirleri daha sürdürülebilir, eşit ve dirençli toplumlara dönüştürmeyi amaçlamaktadır (Metropolis, t.y.). Bu kapsamda Dünya genelindeki büyükşehirlerin iş birliği yaparak sürdürülebilir kalkınma, şehir yönetimi ve kentsel sorunların çözümü konularında deneyimlerini paylaştığı ve ortak çözümler ürettiği bir ağ işlevini görmektedir. Metropolis Ağ’ının ana odak noktaları şunlardır:

- *Kentsel Kalkınma ve Planlama.* Metropolis, kentlerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerini desteklemek için şehir planlaması, altyapı geliştirme ve kentsel dönüşüm konularında en iyi uygulamaları paylaşır. Bu sayede kentler büyüme ve gelişme süreçlerini daha etkili bir şekilde yönlendirebilirler.
- *İklim Değişikliği ve Çevre.* Ağ, kentlerin iklim değişikliği ile mücadele, yeşil enerji kullanımı, atık yönetimi ve çevre koruma gibi alanlarda stratejiler geliştirmelerini teşvik eder. Bu sayede, kentlerin çevresel sürdürülebilirliklerini artırmalarına yardımcı olunur.
- *Toplumsal Kapsayıcılık ve Eşitlik.* Metropolis, kentsel yaşamın herkes için adil ve eşit olmasını destekler. Bu, yoksullukla mücadele, eğitim, sağlık hizmetleri ve toplumsal kapsayıcılık gibi konularda şehirlerin politika ve programlarını iyileştirmelerine yardımcı olur.
- *Yönetişim ve Kent İşleyişi.* Ağ, kent yönetişimi ve kentlerin etkili bir şekilde çalışmasını destekler. Bilgi paylaşımı ve en iyi uygulamaların aktarılması, kentlerin daha verimli ve şeffaf yönetişim sistemleri oluşturmalarına yardımcı olur.

- *Ulaşım ve Altyapı*. Metropolis, ulaşımın düzenlenmesi, ulaşım altyapısının geliştirilmesi ve trafik sorunlarının çözümü gibi kentlerin altyapısal zorluklarına odaklanır. Bu sayede kentlerin ulaşım sistemlerini daha sürdürülebilir ve verimli hale getirmelerine yardımcı olunur.

Metropolis ağı çeşitli konularda kentlere destek sağlarken Ersavaş Kavanoz ve Erdem (2023)'in yaptıkları bir çalışmada Covid-19 salgını ile birlikte, ağın gündemi ve politikalarının hızla bu yönde gelişme gösterdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Metropolis, Covid-19 ile mücadelede kent yönetimlerine ödüller, etkinlikler, kampanyalar, dünya kongreleri, en iyi uygulama paylaşımları, bilgilendirme ve projeler yoluyla alternatif çözüm yolları, yenilikler ve kapasite geliştirme imkanı sağlamıştır.

3.4. Avrupa Kentler Birliği

1986 yılında kurulan Avrupa Kentler Birliği (Eurocities), Avrupa Birliği (AB) üye ve aday ülkelerden kentlerinin içinde bulunduğu 38 ülkede 200'den fazla kentin üyesi olduğu bir ağıdır. Eurocities, üye kentlerin belediye yöneticileri, yerel yetkilileri ve kent halkının katılımı ile çalışır. Ağ, büyük ve orta ölçekli Avrupa kentlerinin çeşitli konuları ele alarak deneyim paylaşımı yapmalarını ve politika geliştirme süreçlerine katkıda bulunmalarını amaçlar.

Eurocities'in faaliyet alanı genel olmakla birlikte iklim krizi, mülteci krizi ve covid-19 pandemisi gibi sınıraşan krizlerde ağ önemli işlevler üstlenmektedir. Eurocities, kentlerin iklim değişikliği ile mücadele, enerji verimliliği ve çevresel sürdürülebilirlik konularında iş birliği yapmalarını teşvik etmektedir. Benzer şekilde Covid-19 pandemisinin kent üzerindeki kısa vadede ve uzun vadedeki sosyal ve ekonomik etkileriyle de mücadele etmek için kentler arası dayanışma ve iş birliğine olanak sağlamıştır. Yine göçmenlerin entegrasyonu, mültecilerin korunması ve göç yönetimi politikalarını geliştirmede kentler arasında deneyimlerin paylaşılmasını sağlamaktadır. Atina Belediye Başkanı tarafından önerilen ve Eurocities ağı çerçevesinde başlatılan Dayanışma Kentleri mülteci krizinin yönetimine yönelik bir girişimdir. Bu zorluğun üstesinden gelmede kentlerin siyasi liderliğini vurgulayarak tüm kent eylem ve girişimlerinin sunulduğu çerçeveyi oluşturmayı amaçlamaktadır (Solidarity Cities, t.y.).

3.5. Dirençli Kentler Ağı

Dirençli Kentler Ağı (Resilient Cities Network- R-Cities), dünya genelinde kentlerin daha güvenli, sürdürülebilir ve dirençli hale gelmelerini amaçlayan bir uluslararası ağıdır (R-Cities, t.y.). Bu ağ, kentlerin doğal afetler,

sağlık salgınları, iklim değişikliği, ekonomik krizler ve diğer olası tehlikelere karşı hazırlıklı olmalarını teşvik ederken, kriz anlarında etkili bir şekilde mücadele etmelerine yardımcı olmaktadır.

R-Cities, Rockefeller Vakfı'nın 2013 yılında Küresel Yüzyüncü Yıl Girişimi'nin bir parçası olarak öncülük ettiği 100 Dirençli kent (100RC) girişimi üzerine inşa edilmiştir. 2019 yılında R-Cities adını alan ağ, Dünya çapında 40'tan fazla ülkede 100'e yakın kentte üyesi bulunmaktadır. R-Cities, ağ dahilindeki kentleri iklime dirençli kentler, dairesel kentler ve adil kentler olmak üzere 3 ana temada dirençlilik stratejileri geliştirmeleri için destekler.

3.6. Sağlıklı Kentler İçin Partnerlik Ağı

1980 yılında kurulan Sağlıklı Kentler için Partnerlik Ağı (Partnership for Healthy Cities-cities4health), kanser, diyabet, kalp hastalığı ve kronik akciğer hastalığı gibi bulaşıcı olmayan hastalıkları ve yaralanmaları önlemeyi taahhüt eden 70 kentten oluşan küresel bir ağıdır (Cities4health, t.y.). Ağ, Birleşmiş Milletler Sağlık Örgütü (WHO) tarafından desteklenmektedir.

Mart 2020'de Ağ, COVID-19'a karşı kentsel müdahalede acil yardım sağlamak için kapsamını genişletmiştir. WHO ile iş birliği yapan ağ, salgını önleme konusunda dünyanın önde gelen uzmanlarını bir araya getirmiştir. COVID-19'a müdahale çalışmaları, şehir hizmetlerinin sürdürülmesinden risk iletişiminin yönetilmesine ve sağlık ve güvenliği koruyan önlemlere ilişkin yasal rehberliğin uygulanmasına kadar her kentin karşılaştığı zorluklara yönelik teknik ve mali yardım ile pratik kaynaklara odaklanmaktadır.

3.7. Karbon Nötr Şehirler İttifakı

Karbon Nötr Şehirler İttifakı (Carbon Neutral Cities Alliance-CNCA), önümüzdeki 10-20 yıl içinde karbon nötrlüğü elde etmek için çalışan önde gelen 21 küresel kentin oluşturduğu bir iş birliği ağıdır. CNCA'nın misyonu, gelişen bir gezegende herkes için refah, sosyal eşitlik, dayanıklılık ve daha iyi yaşam kalitesi elde etmek amacıyla kentlerdeki dönüştürücü iklim eylemini harekete geçirmektir (CNCA, t.y.).

CNCA, iklim eylem hareketi misyonu doğrultusunda aşağıda belirtilen yedi stratejik odağa sahiptir:

- Kentlerde iklim politikalarının geliştirilmesini, benimsenmesini ve uygulanmasını harekete geçirmek için dönüştürücü iklim eyleminin finansmanı
- Doğrudan kentler tarafından kontrol edilmeyen emisyonları azaltmak için diğer karar vericilerin politikaları üzerinde kolektif etki yaratmak ve bu politikaları savunmak

- Karbon nötrlüğün planlanması, uygulanması, etki ölçümü ve sürekli iyileştirme için ileri metodolojiler, standartlar ve yönetim araçları
- İklim öncüsü kentler arasında akran öğrenimini teşvik ederek kentlerin birbirlerinden öğrenmesi ve birlikte daha ileri ve daha hızlı ilerleyebilme
- Kent sürdürülebilirliği yöneticilerinin değişim yaratıcılar olarak rollerinde başarılı olabilmeleri için dönüşümcü liderliği geliştirmek.
- Kentlerin karbon nötrlüğü çalışmalarını ilerletmek için daha etkili iletişim kurmalarına yardımcı olmak.
- İklim adaletini iddialı iklim eylemine entegre ederek adil karbon nötr bir geleceğe öncelik vermek.

SONUÇ

Son yıllarda kentlerin karşılaştığı krizler ve afetler birden çok yönetim alanına ve politika sektörlerine tezahür etmeleri ile sınıraşan nitelik göstermektedir. Kentler üzerinde kısa ve uzun vadede yıkıcı etkilere neden bu krizler yüksek belirsizlik ve karmaşıklık altında hızlı ve etkin bir çözüm beklemektedir. Fakat geleneksel ve tek aktör olarak kent yönetimlerinin krizi ele aldığı çözümler bu krizler için yeterli olmamaktadır.

Sınıraşan krizlere karşı en etkili çözümlerden biri kentsel direnci artırmaktır. Kentsel dirence sahip kentler, beklenmedik durumlara karşı hazırlıklı olan, esnek, hızlı hareket edebilen, kapsayıcı ve bütüncül çözümler ortaya koyabilen, uyum sağlama kapasitesine sahip olan ve kendini iyileştirebilen kentlerdir. Fakat dirençli bir kent olabilmenin en etkili mekanizmaları ise iş birliğinden, ağlardan, ortaklıklardan ve karşılıklı ilişkilerden faydalanma yoluna gitmektir. Uluslararası kent ağları kent yönetimlerinin söz konusu krizlerle başa çıkabilmek için geliştirdikleri iş birliği araçlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Kent yönetimlerinin ortak bir paydada birlikte hareket edebilmesini sağlayan bu ağ yapıları bilgi ve deneyimin paylaşılması, politika transferi, kaynak temini, kamuoyu oluşturma, dayanışma sağlama gibi işlevlerle kentsel direnci artırmada çok önemli bir rol oynadığı aşikardır.

İklim krizi, doğal afetler, çevre sorunları, salgın hastalıklar, göç ve mülteci akını gibi sınıraşan krizler elbette kalıcı olarak çözümlenemez. Fakat sayıları ve tematik konuları her geçen gün artan uluslararası kent ağları ile bu krizlerin kentsel alanlardaki yıkıcı etkilerinin azaltılması ve kentsel direncin artırılması sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Ansell, C., Boin, A. & Keller, A. (2010). Managing transboundary crises: Identifying building blocks of an effective response system. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 18 (4), 205–217. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5973.2010.00620.x>
- Birleşmiş Milletler-Habitat (t.y.). *What is a resilient city?*. UN-Habitat, <https://urbanresiliencehub.org/what-is-urban-resilience/>
- Boin, A., Busuioc, M. & Groenleer, M. (2014). Building European Union capacity to manage transboundary crises: Network or lead-agency model? *Regulation & Governance*, 8, 418–436. <https://doi.org/10.1111/rego.12035>
- Boin, A. (2019). The transboundary crisis: Why we are unprepared and the road ahead. *J Contingencies and Crisis Management*. 27, 94–99. <https://doi.org/10.1111/1468-5973.1224194>
- Boin, A. & Bynander, E. (2015). Explaining success and failure in crisis coordination. *Geografiska Annaler: Series A, Physical Geography*, 97 (1), 123–135. <https://doi.org/10.1111/geoa.12072>
- Boin, A. & Hart, P. (2003). Public leadership in times of crisis: Mission impossible. *Public Administration Review*, 63, 544–53. <https://doi.org/10.1111/1540-6210.00318>
- Christensen, T., Danielsen, O. A., Læg Reid, P. & Rykkja, L.H. (2016). Comparing coordination structures for crisis management in six countries. *Public Administration*, 94(2), 316–332. <https://doi.org/10.1111/padm.12186>
- Christensen, T., Læg Reid, P. & Rykkja, L.H. (2015). The challenges of coordination in national security management – the case of the terrorist attack in Norway. *International Review of Administrative Sciences*, 81 (2), 352–372. <https://doi.org/10.1177/0020852314564307>
- Christensen, T. & Ma, L. (2020). Coordination structures and mechanisms for crisis management in China: Challenges of complexity. *Public Organization Review*, 20, 19–36. <https://doi.org/10.1007/s11115-018-0423-9>
- Cities4health (t.y.). *About us*. The Partnership for Healthy Cities. <https://cities4health.org/about-us>
- CNCA (t.y.). *About us*. Carbon Neutral Cities Alliance. <https://carbonneutral-cities.org/about/>
- Coaffee, J. (2013). “Rescaling and responsabilising the politics of urban resilience: From national security to local place making”, *Politics*, 33(4), 240–252. <https://doi.org/10.1111/1467-9256.12011>
- C40-Kentleri (t.y.) *Who we are*. C40 Cities Climate Leadership Group. <https://www.c40.org/about-c40/>
- Erdem, N. (2021). Karmaşık sorunlar ve yerel iş birlikleri. S. Ersavaş Kavanoz, A. Uzun ve H. Şengün (Ed.), *Karmaşık Sorunlar ve Kent*, içinde (ss. 51–72), Astana Yayınları.

- Ersavaş Kavanoz, S. (2020a). Karmaşık sorunlar ve kentler arası iş birlikleri. C. Babaoğlu, L. Memiş ve O. Erdoğan (Ed.), *Yerel Yönetimlerde Teknoloji ve Katılım*, içinde (ss. 337-364), Orion Kitabevi.
- Ersavaş Kavanoz, S. (2020b). Kentsel direnç kavramı üzerine. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 5-24.
- Ersavaş Kavanoz, S. ve Erdem, N. (2023). Ulus ötesi belediye ağlarının Covid-19 ile mücadeledeki yeri. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24 (2), 276-293. <https://doi.org/10.53443/anadoluibfd.1147136>
- Grint, K. (2010). Wicked problems and clumsy solutions: The role of leadership. S. Brookes ve K. Grint (Ed.), *The new public leadership challenge*, içinde (ss. 169-187). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9780230277953_11
- Huxham, C. (2003). Theorizing collaboration practice. *Public Management Review*, 5 (3), 401-423. <https://doi.org/10.1080/1471903032000146964>
- ICLEI (t.y.). *Our vision*. ICLEI-Local Governments for Sustainability. https://iclei.org/our_vision/
- Kapucu, N. (2006). Interagency communication networks during emergencies. *American Review of Public Administration*, 36 (2), 207-225. <https://doi.org/10.1177/0275074005280605>
- Koppenjan, J. & Klijn, E.-H. (2004). *Managing uncertainties in networks*. Routledge.
- McEntire, D.A. (2002), Coordinating multi-organisational responses to disaster: Lessons from the March 28, 2000, ForthWorth Tornado. *Disaster Prevention and Management*, 11 (5), 369-379. <https://doi.org/10.1108/09653560210453416>
- Metropolis (t.y.). *About us*. Metropolis. <https://www.metropolis.org/about-us>
- Moynihan, D. P. (2009). The network governance of crisis response: Case studies of Incident Command Systems. *The Journal of Public Administration Research and Theory*, 9, 895-915. <https://doi.org/10.1093/jopart/mun033>
- OECD Green Growth Studies (2018, 10 Aralık). *Building resilient cities, an assessment of disaster risk management policies in Southeast Asia*, OECD Publishing. <https://www.oecd.org/publications/building-resilient-cities-9789264305397-en.htm>
- Öztürk, N. K. & Demirel, Ö. (2021). Çok paydaşlı iş birliği ve dirençli kent açısından Montreal şehri. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 10 (2), 24-44.
- R-Cities (t.y.). *What we do*. Resilient Cities Network. <https://resilientcities-network.org/what-we-do/>

Rosenthal, U., Charles, M. T. & Hart, P. (Ed.) (1989). *Coping with crises: The management of disasters, riots and terrorism*. Charles C. Thomas Publisher. <https://doi.org/10.1177/108602669100500304>

Rosenthal, U., & Hart, P. (1991). Experts and Decision Makers in Crisis Situations. *Knowledge*, 12 (4), 350-372. <https://doi.org/10.1177/107554709101200402>

Solidarity Cities (t.y.). *About*. Solidarity Cities. <https://solidaritycities.eu/about>

Uzun, A. (2020). Kötü huylu problemlerle mücadele stratejileri: Problem odaklı ve durumsalcı bir perspektif. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 57, 145-170. <https://doi.org/10.18070/erciyesiibd.748552>